

jeho předností využít. U Ježka nehovoříme přímo o systému jako takovém, nýbrž o systému opatření, jimiž vypiplal tým šampionů.

„Mužstvo tvořili hráči, kteří všichni do jednoho uměli kopat,“ vystihuje velmi důležitou věc Antonín Panenka, muž s nejjemnější technikou vedení a vůbec ovládání míče. „Navíc tam byli bojovníci, dobří hlavičkaři, hecíři, organizátoři, zakončovatelé. Měli jsme dva vynikající strategy, Ježka s Venglošem.“ Panenka si vzpomíná, že hráči v té i o něco pozdější době věděli, do jaké míry se mají věnovat hře dopředu a dozadu. „Štambachr to měl sedmdesát procent pro obranu, třicet pro útok. Kozák jako druhý záložník to měl padesát na padesát. Já jsem hrál sedmdesát pro útočení, třicet pro bránění. Ty pozice nám byly šité na míru.“

Kvalifikace začala už v říjnu 1974, a to třígólovým přídělem od Anglie. Dlouho to vypadalo nadějně, ale v závěrečné čtvrthodině domácí třikrát udeřili a hostům se všechno sesypalo. Důvěra veřejnosti klesala, přestože v přípravě se pak už neprohrávalo, ale bylo tam hodně remíz. „Myslím, že zlom nastal zápasem s Portugalskem na Spartě,“ míní Zdeněk Nehoda. „Na jaře jsme měli dobrou formu. Laco Petráš hrál vynikající fotbal, později z toho bohužel vypadl. I mně se v té době začalo dařit. Na té Spartě to byl fantastický výkon,“ dodává autor dvou gólů z památné výhry 5:0 nad nadupaným soupeřem, jenž předtím dokázal s Anglií uhrát nerozhodný výsledek.

Od dubna 1975 se všechno začalo obracet správným směrem. A 30. října, přesně rok po debaklu v Albionu, Československo oplátilo Anglii porážku, ač i doma prohrávalo. Na 2:1 otočil perfektně šlapající tým góly lemujícími poločasovou přestávku. Vlastně počkat, tak jednoduché to nebylo.

„Když se začalo hrát o den dřív, byla mlha. Prohrávali jsme, ale nebylo možné to dohrát. Na druhý den opakovaný zápas, zase jsme prohrávali,“ vrací se Nehoda, autor vyrovnávacího gólu, k dění

na bratislavském Tehelném poli, v jehož ochozech se tísnilo dnes nemyslitelných čtyřicet tisíc diváků. Ano, tenkrát ještě publikum při fotbale stálo, a dodejme, že většina tribun legendárního slovenského stadionu, který mezitím dosloužil, nebyla zastřešená...

Jakmile se mužstvo dostalo do vedení, umělo přepnout na perfektní obranu. „Hráli jsme trochu zeď,“ přiznává Nehoda. A Angličané se o ni rozbili. Pevným základem této stěny byl Ivo Viktor. Brankář, jenž si libuje, že za tak vyladěným týmem sotva kdy hrál. „Dlouho se nedařilo, tři čtyři roky se to dávalo dohromady. Ale potvrdilo se, že jednou za iks let se to musí sejít,“ uvažuje jeden z hrdinů.

Československé vítězství z roku 1976 lze bez debat přiřadit na stranu outsiderských triumfů. Na evropské půdě cosi podobného předvedli snad jen zmínění Řekové v roce 2004 (to už byl šestnáctičlenný závěrečný turnaj) a před nimi Dánové v roce 1992 (osm týmů na Euru ve Švédsku). Celosvětově se nic takového dosud nezrodilo, i když je tu uruguayské Maracanazo (MS 1950) i německý Zázrak z Bernu (MS 1954).

Jenže turnaje z různých epoch a také s různým počtem účastníků nesnesou opravdové srovnání. Navíc se v čase měnila postupová pravidla. (O zlatém i stříbrném gólu by česká historie mohla vyprávět, ale to už by zde bylo příliš mnoho odboček.) Pro Jugoslávii před čtyřiceti lety platí, že kdo se chtěl stát vítězem, musel dva soky porazit. Tedy žádné rozehrávání se v základní skupině s možností prohry či remízy – tohle bylo opravdové K.O.

A kdo stál na druhé straně? Nejvyspělejší týmy světa. Ty, které určovaly trendy, podle jejichž hry se fotbal vyučoval. Tenkrát ještě neexistovaly multinárodnostní klubové celky, každý fotbalový národ držel svou identitu a reprezentace z ní vycházely. Bývaly obrazem ligových soutěží. Nizozemsko a Německo, tito finalisté světového šampionátu z roku 1974, představovaly i dva roky po svém

velkém duelu (domáci zvítězili v Mnichově 2:1) naprostou kontinentální i globální špičku.

Zákonitostí tehdejšího fotbalu bylo, že hráči si drželi prostory. „Ano, tenkrát se vracelo do pozice,“ přitakává Panenka. Tak to praktikovali Němci, ale i Češi, pokud neměli individuální úkoly zejména při osobním bránění. Ale polovina sedmdesátých let byla érou, kdy se toto dlouholeté fotbalové dogma začalo rozkládat. Revoluce přišla z Holandska.

Vítězství z bláta

Mužstvo, s nímž se Čechoslováci měli v Záhřebu poměřit nejprve, si osvojilo to, co získalo přívlastek „totální fotbal“. Průkopnickými kluby byly Feyenoord Rotterdam a Ajax Amsterdam a otcem myšlenky, že každý muž na place musí být připraven zastoupit spoluhráče a převzít jeho roli, Rinus Michels. S Ajaxem pracoval šest let, pak strávil čtyři roky v Barceloně – a byl to on, pod kým Nizozemsko udivilo svět na MS 1974. Podle mnohých tam mělo vyhrát...

Jenže osud má zvláštní zákruty a proti Čechoslovákům nevedl v roce 1976 semifinálového favorita Michels, nýbrž George Knobel. Když v roce 2012 coby devadesátiletý zemřel, obešlo se to bez fanfár. Ajax a zejména Maastricht ho vedou mezi čestnými osobami klubových análů, nezapomenou na něj v Hongkongu. Ale bronz z Jugoslávie a pouhých patnáct mezistátních zápasů není nic, čím by se výrazně zapsal do dějin národního mužstva Oranjes. Ano, historie je k poraženým velmi nevděčná.

Přitom soubor dirigovaný Hendrikem Johannem Cruijffem (psáno též Cruyff), držitelem Zlatého míče z let 1971, 1973 a 1974, hrál skvěle pod kýmkoli. Variabilní, amébovitý herní systém dokázal vzdorovat všem dosavadním taktickým a strategickým

plánům. Odborníky byl vyzdvihován nad německou preciznost a předčil i individuální tvořivost Brazilců. Jedna z nejslavnějších porážek totálního fotbalu se však dostavila 16. června roku 1976. Na stadionu Maksimir v Záhřebu tehdy přšlo.

„Ježek v Holandsku trénoval, měl je tedy přechtené,“ spatřuje Nehoda výrazný podíl na výhře v trenérovi. „Já měl na starosti Cruijffa,“ připomíná Panenka. „Měl jsem se kolem něj motat, když byl na vlastní polovině. Na naší půlce ho měl přebírat Dobiaš. A Van Hanegem, to byl takový jejich mozek, toho měl hlídat Pollák. A přesně tak to bylo.“

Dobiaš tuto taktickou variantu potvrzuje. „Trenéři vytvořili sestavu, kde byla celá obrana ze Slovanu, ale mě tam chtěli, tak mi dali místo defenzivního záložníka. Měl jsem za úkol eliminovat Cruijffa, což se podařilo zásluhou mou i jiných,“ chválí soudržnost. Populární muž s přezdívkou Patino si z velkých jmen hlavu nikdy nedělal. „Já jsem se nebál, mně bylo jedno, proti komu hraju. Hrál jsem pětadevadesát zápasů za rok. Když jdeš hrát fotbal, chceš vyhrát. Mně bylo jedno, že je tam Cruijff.“

A byl to Ježek, kdo do hry Československa vpašoval i trochu totálního fotbalu. „Pokyny byly – musíte se zajišťovat,“ tvrdí Dobiaš. „Po ztrátě míče jsme se měli vrátit na naši půlku. Když Ondruš vyrazil dopředu, Čapkovič musel zůstat. Fotbal se moc nemění.“ A ještě si svou česko-slovenštinou vzpomene na „těžkej slejvák“.

„Počasí nám nahrálo,“ neskrývá ani Nehoda. „Na těžkém terénu se jejich technická hra utápěla v blátě. A my to měli postavené na zdvojování klíčových hráčů soupeře. Hráli jsme na dvě špice, s Bélou Masným jsme byli vpředu docela volní. Měli jsme hrát do prostoru, podržet balon, spoléhat na rychlé protiútoky.“

Když přijde řeč na semifinále s Panenkou, zacukají mu konečky kníru. „Oni nás podcenili,“ je si jistý jeden z nejpulárnějších hráčů té doby. „Mysleli si, že nás přejedou, ale najednou začalo

pršet, my dali gól. Oni potom chtěli, chtěli... Ale každý z praxe ví, že potom už je to těžké a to chtění se většinou vymstí.“

Vždyť soupeř ani nedal gól, ten jeden na jeho kontě byl Ondrušův vlastní. „Chtěl to dát hlavou, ale sklouzl, to se stane,“ mává Viktor rukou nad nešťastnou situací. Byl to Ondruš, kdo přivedl Československo do vedení v prvním poločase, jenže po jeho zásahu v 73. minutě bylo vyrovnáno a muselo se jít do prodloužení.

Nehoda a střídající František Veselý dali po Dobiašem vybojovaných míčích a přesných pasech góly a Nizozemsko se v tu chvíli loučilo s myšlenkou na odvetu proti Německu.

Pokořený Císař

Ano, proti světovým šampionům stanuli v Bělehradu Čechoslováci.

„Podcenění ze strany Holanďanů sehrálo roli,“ souhlasí Viktor se spoluhráči. „Ve finále s Německem, tam byl zase kousek štěstí.“ Jeho názor směřuje zejména k penaltovému rozstřelu, před nímž na své „pětinové štěstí“ věřil. Ale než nadešel rozhodující moment, hrálo se sto dvacet minut fotbalu. S pouhou teorií štěstí si nevystačíme.

Vládci tehdejší světové fotbalové scény, to bylo něco jiného než modernističtí „korunní princové“ z království Oranžsko-Nassavského. Spolková republika Německo, jak zněl oficiální název západní části rozděleného germánského státu, vycházela z propracovaného systému 4 – 3 – 3, přičemž rozestavení útočného bloku bylo variabilní, zatímco defenzivní čtveřice, chránící pokutové území, něco jako dogma.

Však také Nehoda ještě dnes dokáže s úsměvem vystihnout slabá místa v sestavě obávaného rivala: „Vogts neuměl hrát fotbal, ten jenom běhal, to byl pes. A Schwarzenbeck? Ten taky neuměl hrát

fotbal. To bylo jenom hrc prc. Beckenbauer to pak za nimi čistil a taky víc útočil, protože ten hrát uměl.“

Trochu překvapivá skepse vůči levému krajnímu obránci a předstoperovi. Jenže vychází z reálného poznání. Němci, a také Angličané, měli ještě dlouho poté na postech reprezentačních defenzorů typy hráčů, jejichž přednosti se neodečítaly z fotbalového umění. A Češi v určitých érách zrovna tak. Zejména o předním hráči ze stoperské dvojice, která se v základním rozestavení pohybovala skutečně za sebou, nikoli vedle sebe, se často tvrdilo, že je tam jen na odkopávání a odhlavičkovávání. Někdy býval takovou osobou i zadní stoper, zametač.

S tím se museli vypořádat útoční hráči. Buď přijali tvrdost beků na druhé straně hřiště, nebo nad nimi dokázali vyvrátit jinak. Tak jako Veselý rychlostí, nebo jako nejlepší hráči své doby technikou a finesami. Jak to řešili tehdejší borci v dresech se lvíčkem na prsou? „Dostával jsem se s nimi do kontaktu, i s Beckenbauerem, šel jsem do toho,“ vypráví Nehoda. „Béla Masný ne, to byl slušňák, nikoho nekopal.“

Z útočnickova vyprávění vyplývá, že Československo, které mělo vzadu rovněž zažitý systém s obrannou čtveřicí, hrálo dopředu spíš v základu 4 – 4 – 2. To však nebylo to hlavní, co se před utkáním přetřásalo. Panenka shrnuje rozdílné výchozí situace: „Měli to těžší, vítězství se od nich očekávalo. My bychom byli za hrdiny, i kdybychom od nich dostali pět gólů. Šli jsme do toho s tím, že už máme splněno.“

Tak jako tak, favorit stavěl na osobnostech. Ať už to byl brankář Sepp Maier, obávaný bombardák v druhé linii Rainer Bonhof, jedno z nejlepších křídel Bernd Hölzenbein, případně zakončovatel Dieter Müller, jenž v druhém semifinále hattrickem mezi 82. a 119. minutou skolil domácí Jugoslávii (4:2). Ale hlavně Kaiser Franz.

„Hrát na Beckenbauera? Jako na každého jiného,“ mávne rukou furiantsky Nehoda. Franz Beckenbauer, Císař podle přezdívky i vystupování, byl elegán s tvrdou duší. Finále vyšlo na jeho stý mezistátní zápas, dotáhl to na sto tři v době, kdy takové číslo nebylo zdaleka obvyklé. Jeho reprezentační kariéra už se chýlila ke konci, nicméně o herních kvalitách se v době finále nedalo pochybovat.

A na takové hvězdy se Češi chystali. Štambachr vzpomíná, že důkladně: „Příprava před zápasem trvala asi hodinu a půl. Ježek s Venglošem každého hráče soupeře rozpitvávali – co hraje, jak to hraje... Na jejich tréninku jsme nebyli, na to nebyl čas. A když jsme přišli na hřiště, vnímal jsem, co je to za hvězdy. Najednou vidím, že tam stojí Beckenbauer. Vzpomněl jsem si, co jsem se o něm v sedmdesátém čtvrtém dozvěděl. O to větší byla euforie, když pak ty penalty dopadly.“

K tomu však vedlo perných sto dvacet minut. „Já měl jediný úkol – před stopery dělat hrubou práci,“ konkretizuje Dobiaš, jak se jeho role oproti semifinálovému duelu proměnila. „Už žádné osobní bránění. Moje zóna byla před stopery na vlastní půlce. Když jsme měli míč, tak jsem hrál normálně.“ Jenže nakonec bylo všechno tak trochu nenormální. On, který sotva kdy vystřelil levou nohou na bránu, poslal po první trefě Jána Švehlíka Československo svou „dřevěnkou“ už do dvoubrankového vedení. Společně přežili klinickou smrt, když po Müllerově gólu, který padl po půlhodině hry, vyrovnal Hölzenbein po rohu v okamžiku, kdy na časomíře svítila 89. minuta.

Prodloužení je vždy loterií, na hřišti jsou náhradníci, trenéři se snaží s hrou a stylem cosi provést. Na rozdíl od obou semifinále a zápasu o třetí místo však tentokrát gól nepadl. „Viktor chytil dvě gólovky, což je jedna věc, ale oni ubrali, takže další věc je, že vlastně taktizovali na to, že se budou kopat penalty,“ vystihuje Dobiaš.

Kopaly se, a před-turnajový outsider to dotáhl až k úžasné tečce.

Když dá Pán Bůh...

Zodpovědět otázku, zda měl vítězný tým výraznou herní tvář, je tedy těžké. V každém důležitém zápase se prosadil trochu jinak, vždycky rozhodly individuality. Je jasné, že perfektně zvládnutá byla obrana, dirigovaná Ondrušem. Vpředu se nacházelo dost fotbalistů s vynikajícím zakončením, gólových hráčů. Ve středu hřiště se makalo, jiní tam vnesli kus chytrosti, pokyny trenérů se plnily bezezbytku. Všechno do sebe zapadalo.

„Styl se nedá získat,“ domnívá se Štambachr. „Ten manšaft šlapal. Vycházelo se z éry Slovanu, nějak se do toho zapojily Dukla s Ostravou.“ Pro Viktora bylo důležité, že mužstvo bylo vyzrálé. „Měli jsme věkový průměr kolem třicítky, tedy dost vysoký. Ale byla to generace hladových hráčů, všichni se chtěli ukázat světu.“

Panenka dodává ještě jednu věc typickou pro náš sport: pozice outsidera je dobré východisko. „Nikdo s námi nepočítal, nikdo od nás nic neočekával, my sami taky moc ne. I když člověk pochopitelně v koutku duše věří, že kdyby Pán Bůh dal, mohlo by to dopadnout dobře.“ A styl? „Co chcete mít za styl, když máte proti sobě jedenáct nejlepších hráčů na světě, což pro mě byli Holanďani? Jenže my do toho dali o kousek víc srdíčka,“ uzavírá tuto kapitolu.

/jk/

PŘÍBĚHY ZLATÝCH GÓLŮ

Vlastňák... ale kdo si ho dal?

*(semifinále Československo – Nizozemsko 3:1,
vlastní gól Antona Ondruše na 1:1)*

Československo senzačně vede v semifinále nad favorizovaným Nizozemskem 1:0, ale přichází nešťastná chvíle. Kapitán Anton Ondruš, jenž vstřelil úvodní gól, sráží v 77. minutě ostrý centr na vlastní bránu. Míč se odráží od břevna na rameno brankáře Ivo Viktora a padá do sítě. Vyrovnáno. „To se stane,“ nepřichází od gólmana žádná výčitka. „Na druhou stranu on dal vedoucí gól,“ zdůrazňuje Ondrušův přínos. „Chtěl to dát do bezpečí, ale sklouzlo mu to. Byl to těžký zápas, mokro, zima, málo diváků...“ nachází slova omluvy.

Kdo si ovšem vstřelil vlastní gól? Ondruš míč nešťastně zasáhl, ale trefil pouze břevno. Do sítě míč doputoval až od Viktorových zad; kdyby se tak nestalo, skončil by před brankou. Podle kritérií české nejvyšší soutěže, která stanovila Komise pro historii a statistiku FAČR, by byl vlastní gól připsán Viktorovi. Jak se na tento postřeh dívá posledně jmenovaný? „Nijak, je to už čtyřicet let,“ nezatěžuje si tím hlavu.

A změny v historických přehledech UEFA stejně nenastanou. „UEFA vlastní gól určuje podle toho, kdo projeví úmysl hrát míčem. Nezohledňuje, když se od někoho míč odrazí, aniž by stačil zareagovat,“ vysvětluje Ondřej Zlámal, mediální pracovník UEFA pro české teritorium.

Složité trefa

*(semifinále Československo – Nizozemsko 3:1,
gól Zdeňka Nehody na 2:1)*

Pořád není rozhodnuto. Ve 114. minutě se Holanďané dožadují odpískání faulu, ale velšský rozhodčí Clive Thomas nechává pokračovat. Náhradník František Veselý uniká přes celé hřiště a posílá z pravého křídla nadýchaný oblouček před branku soupeře. Tam nabíhá útočník Zdeněk Nehoda a hlavou překonává nizozemského brankáře Pieta Schrijverse. Cesta do finále se otevírá!

Snadná trefa: polovina branky odkrytá, gólman se přesouval a byl rozhozený, ušklíbne se fanoušek při sledování letitého záznamu. „Vůbec to nebylo lehké!“ brání se věhlasný kanonýr. „Vezmi si: 114. minuta, máš toho plné kecky, stahuješ se z půlky do obrany, vtom Franta utíká, já tam dobíhám, a teď to dej!“ přibližuje bleskovou akci, při níž nesměl nic podcenit. „Já to dal na první tyč, ale nevím, nevím, jestli bych z deseti pokusů v této situaci dal deset gólů,“ pochybuje sám o svých výjimečných střeleckých schopnostech.

Nešlo přitom o to, že zakončoval hlavou. „Z deseti gólů byly takto v průměru dosaženy dva. Ale tohle bylo v semifinále mistrovství Evropy,“ zdůrazňuje význam zásahu. Jiná jeho hlavička už pomohla v kvalifikaci skolit doma Anglii 2:1. „Ta byla ještě důležitější, protože bez ní bychom se do Jugoslávie vůbec nedostali,“ připouští.

Kanonýr nepřihrává

*(finále Československo – Spolková republika Německo 2:2,
gól Jána Švehlíka na 1:0)*

Byl to vynikající tah trenéra Václava Ježka. Do finálového zápasu nemohl vyslat Jaroslava Polláka, košického maratonce, jehož

plíce udolávaly soupeře. V utkání s Nizozemskem byl vyloučený a dostal trest. Kdo místo něho? Klasickým záložníkem byl jediné František Štambachr, který výpravu doplnil později. Žádný další. Ježek si poradil jinak – nasadil útočníka Jána Švehlíka.

V osmé minutě se mu hráč bratislavského Slovanu odvděčil gólem, když proměnil výbornou nahrávku Zdeňka Nehody. „Nahrál jsem mu do prázdna,“ přiznává Nehoda, že nešlo o výbornou orientaci v pokutovém území a periferní vidění. „V lize bych mu asi nenahrál, já jsem totiž moc nerad nahrával,“ říká člen Klubu ligových kanonýrů, jenž má napočítáno 145 přesných zásahů. Čímž prozrazuje, že skutečný střelec musí být ta trochu egoista, aby se prosadil.

V bělehradském finále ovšem tuto zásadu popřel. „V kariéře každého sportovce jsou rozhodující právě tyhle věci. Co ti pomůže, když dáš v lize sto gólů, ale nedáš ten jeden proti Holanďanovi nebo nepřihraješ ve finále?“ vypichuje nezapomenutelné okamžiky. „Když na to nemáš nervy, nebude z tebe nikdy velký hráč,“ zamýšlí se.

Ve finále se netrefil, má ale lví podíl na úvodním gólu i na celkovém triumfu našich.

Ojedinělá „bomba“ levačkou

*(finále Československo – Spolková republika Německo 2:2,
gól Karola Dobiaše na 2:0)*

Franz Beckenbauer hlavou odvrací Panenkův rohový kop; míč si sklepně Karol Dobiaš a pak ho levou (!) nohou posílá křížnou střelou do pravého dolního kouta Maierovy branky. „V životě takový gól nedal. Ten neukopl levou ani padesát metrů,“ diví se ještě dnes Zdeněk Nehoda. „Nějak špatně jsem si to přebíral. Doleva, nikoli doprava, abych mohl kopat pravou nohou,“ vysvětluje Dobiaš. „A levou jsem hned vystřelil,“ dodává.

Gól překvapil snad nejvíc jeho samotného. „Je to zápis do Guinnessovy knihy rekordů!“ prohlašuje. „Vrcholově jsem hrál fotbal osmnáct let, ale nikdy jsem v přátelském, mezistátním, ligovém ani pohárovém utkání na branku levou ani nevystřelil, natož abych skóroval. Takže rarita, že jsem tou ‚dřevěnou‘ dal v Jugoslávii gól. Vystřelil jsem, aniž bych vědomě mířil. Kopl jsem to jednoduše na branku, nic jiného dělat nešlo,“ přiznává kouzlo nechtěného.

Však to ani žádná bomba nebyla. „Maierovi spálila rukavice,“ směje se Dobiaš. „Šla po zemi, dlouho, Tondo Panenka říkal, že na ni sedaly mouchy. Ale to je mi jedno, hlavně, že to byl gól,“ nechává se Dobiaš rozhodit.

A má pravdu. Vždyť kolik hráčů federální či samostatné historie se může pochlubit gólem ve finále mistrovství Evropy? Pouze tři: Ján Švehlík a Karol Dobiaš na Euru 1976 a Patrik Berger o dvacet let později.

/sh/

BÁSEŇ NAPSANÁ NOHOU

„Zrodil se fotbalový básník“ – psal obdivně na titulní stránce francouzský odborný týdeník France Football. „Jeden francouzský filosof či básník napsal, že poprvé v životě viděl, jak lze provést myšlenku nohou,“ chlubí se Antonín Panenka, jaký měl jeho penaltový kousek ohlas. „Když někde řeknou Panenka, tak všichni hned řvou ‚penalta!‘“ uvědomuje si, jak hluboce a nesmazatelně se zapsal do jeho života. I soukromého.

Probíhal penaltový rozstřel, který měl určit, kdo se stane mistrem Evropy pro rok 1976. Obhájí západoněmečtí fotbalisté titul, nebo se na trůn vyhoupnou podceňovaní Čechoslováci? Ti získali výhodu, když ve čtvrté sérii Uli Hoeness jako první nedal – přestřelil.

Míč si postavil obávaný šutér Panenka, jenž byl proslulý prudkými a umístěnými ranami. Jestli promění, vyleští československý tým do zlata. Rychle se rozbíhá, brankář Sepp Maier se vrhá k tyči, ale míč nad ním plachtí lehkým obloučkem, skoro by se zdálo, že ho autor může dohnat a chytit do rukou. Končí ovšem v síti a propuká obrovská československá radost – jsou evropskými šampiony.

A konec, který korunuje dílo, je skutečně náramný. Penalta, která navždy vstoupila do historie a jejíž napodobení dodnes patří mezi fotbalové majštrštyky, po němž touží i ti neslavnější hráči. Vynález má však český, respektive pražský původ.

Přitom k oduševnělému kopu vůbec nemuselo dojít. Svěřenci trenéra Václava Ježka vedli ve finále mistrovství Evropy v Bělehradě ještě krátce před koncem 2:1 a už se chystal slavnostní obřad k jejich dekoraci. Přišel ovšem šok – pomensší křídelní útočník Bernd Hölzenbein hlavou po rohovém kopu vyrovnal. „Byla to má neodpustitelná chyba, šel jsem do toho bohužel moc měkce, padlo to tam,“ nezapírá brankář Ivo Viktor pochybení. „Už měl být podle

času konec, dokonce to asi ani nebyl roh,“ vypočítává důvody, proč nemělo k ohrožení jeho branky vůbec dojít. „Nastalo uspokojení, a tak jsme to trochu podcenili,“ připouští ovšem. „Přišla asi i psychická únava, ta také sehrála své, měli jsme za sebou devadesát náročných minut a tři dny předtím těžký zápas s prodloužením proti Holandsku.“ Jelikož nakonec všechno dopadlo báječně, mohl si dovolit i žertík: „Kdykoli jsme pak byli někde s Tondou Panenkou spolu, říkám mu, že nebýt mě, nekopá ani tu penaltu a nebyl by tak slavný,“ přeměňuje nečekanou finálovou komplikaci v úsměv.

Ten však mohl všem ztuhnout, pokud se střelci odvážný záměr nepodařil. „Kdyby to nedal, skončili bychom všichni v ČKD, měli píchačky a jeden soustruh,“ hrozí se této představy i po letech Karol Dobiaš. „Vůbec jsem nepředpokládal, že Tonda udělá tohle šměčko,“ přiznává, že i pro něj to byl šok. „Rozběhl se nic moc, pak to zasekl...“ Stále má ten obraz před očima. „Já bych to takhle nikdy neudělal,“ dušuje se osvědčený exekutor pokutových kopů, jenž se po příchodu do Bohemians dokonce v jejich provádění střídá s Panenkou. „Ale nikdo nám neřekl, že to tak udělá. Možná Ivo Viktor to věděl, já ne,“ nachází druhého konspiranta.

Viktor a Panenka spali spolu na hotelovém pokoji, probírali le-dacos. A pokutové kopy samozřejmě taky. „Věděl jsem, že takhle on to občas kopne, zkusil to předtím už několikrát,“ nezapírá Viktor. „Debatovali jsme o tom,“ dodává. Traduje se, že od brankáře Dukly přišel přísný zákaz experimentu v tak zásadním zápase, a to s výhružkou, že jinak už s kolegou v životě nepromluví. „To ne,“ rozporuje tuto fámu Viktor. „Nic jsem mu zakázat nemohl. Jenom jsem nevěřil, že to takhle na evropském fóru použije. Dodnes mi to od něj připadá polodrzé,“ nebojí se mírné kritiky. Díky bohatým zkušenostem má o penaltových soubojích mezi střelcem a brankářem jasno, dokonce jim věnoval i kapitolu své vědecké práce na brankářské téma. „Kopnout razantní ránu doprostřed

je řešení, gólman se většinou hne,“ tvrdí. „Ale tenhle klouzák, který navíc letí tak dlouho...“ kroutí i dnes hlavou. Ví totiž, že se Panenkovi napodobitelé už několikrát ztrapnili, když jim to nevyšlo. „Sám Tonda mi vykládal, že nějaký gólman snad v nižší soutěži tady u nás zůstal stát, protože se mu prý nechtělo padat do bláta, a míč pohodlně lapil do koše,“ nastiňuje úskalí pomalého lobu.

„Já takhle kopnout penaltu považuji za nejjednodušší,“ stojí si ovšem za svým Panenka. V Bělehradě mu to vyšlo, německý brankář Sepp Maier plachtíl bezmocně vzduchem a pak se nasupeně díval na jásající klubko československých hráčů, které zalehlo úspěšného střelce. „Je fakt, že Maier byl na mě asi hodně rozezlený,“ připouští. „Ale bylo to spíše tím, že západní novináři napsali, že jsem ho zesměšnil. To je naprostý nesmysl, protože si myslím, že zesměšnit někoho ve finále mistrovství Evropy v takové situaci ani nejde,“ hájí svou sportovní čest.

Při losování mistrovství světa 2000 v Belgii a Nizozemsku se v Gentu sešli zástupci všech předchozích šampionů, mimo jiné Panenka za Československo 1976 a Franz Beckenbauer za SRN 1972. Logicky přišla řeč i na slavnou penaltu a Císař vzdal pražskému kuliferdovi obrovský hold. „Takové řešení dokáže jedině mistr,“ obdivuje ho bez jakéhokoli stínu výtky. Panenka na důstojnou osobnost světového fotbalu při těch slovech jen šibalsky pomrkal. „Setkali jsme se s Maierem pak ještě několikrát a už to vydýchal,“ prohlašuje, že se německý brankář smířil s faktem, že byl první, kdo nad sebou viděl na evropském či světovém šampionátu plachtící míč. Nyní už to brankáři za zesměšnění nepovažují a neurážejí se.

Čertovský kousek si Panenka dovolil zopakovat na vrcholné úrovni ještě jednou: v dubnu 1979 v Bratislavě proti Francii v kvalifikaci na mistrovství Evropy 1980 v Itálii. Běžela už pětadesátá minuta a obhájci titulu ne a ne zdolat urputného galského kohouta.

Vtom přišla ideální příležitost – pokutový kop. Míč si vzal tradiční exekutor, proti němu stál francouzský brankář Dominique Dropsy.

Když si stavěl balon, objevil se u něj pokoutní našeptávač. „Povídám: ‚Kopni mu ji zas doprostředka!‘ “ přiznává František Štambachr, že spoluhráče k netradičnímu řešení nabádal. „Tonda odpověděl: ‚Ty vole, vždyť on to zná!‘ Nechtělo se mu,“ vžívá se do pocitů exekutora. „Já bych ji byl kopal normálně. Byli tři hráči určení, ale nikdo na ni nechtěl, tak bych zvolil jistotu,“ vzpomíná Panenka. Jenže Štambachr, jenž o sedm minut později přidal druhý, pojišťovací gól, nepovolil: „No právě proto, Tondo. V životě by ho nenapadlo, že to uděláš znovu,“ přesvědčoval prý kanoňra, aby se nebál. Dropsy na stranu neskočil, jen se pohnul a šel do podřepu. Otočil se okolo své osy a spolu s dalšími udivenými Francouzi (včetně budoucího trojnásobného držitele Zlatého míče a současného předsedy UEFA Michela Platiniho) zíral, jak míč padá do sítě. Mistr zopakoval své dílo.

Velké riziko – a zpětně se ukazuje, že ještě větší, než si oba představovali. „Bylo to proti Francii, kde ji po bělehradském finále tolik rozebírali,“ připomíná Panenka slova o „básni napsané nohou“ a připouští, že soupeř nebyl z tohoto pohledu vybraný zrovna nejlépe.

Proti nápadu zopakovat dloubák se ale stavěla i československá média. „Ve slovenské Práci byl jakýsi novinář u kartárky, která vyčetla z horoskopu, z hvězd nebo z čeho, jak by dopadla penalta, kdyby se měla ten den proti Francii kopat. U mého znamení bylo, že bych na ni vůbec neměl chodit,“ oklepává se Panenka při představě, co by nastalo, kdyby neuspěl. Opět soustruh a ČKD? „Jediné štěstí bylo, že jsem ty noviny nečetl a zprávu nedostal. V opačném případě bych na ni v životě nešel,“ doznává, že by podlehl pověrčivosti.

Opakovaný vtíp není vtípem, ale opakovaný mistrovský kousek svědčí o genialitě.

Kde se však nápad překonat z pokutového kopu brankáře lehkým obloučkem zrodil? A proč na něj nepřišel někdo dřív? Josef Bican by určitě něco takového také dokázal. „Nacvičovali jsme to v Bohemce na tréninku a brankáři Zdeněk Hruška nebo Vláda Borovička mi potvrdili, že když se to provede dobře, je to skoro jistota,“ říká Panenka. „Důležité je, aby měl brankář pocit, že přijde rána k tyči,“ prozrazuje základ úspěchu. „Někteří, co to zkoušejí, mají malý rozběh a krátký náprah, čímž naznačují, že by mohl přijít lob – a brankář to vytuší,“ odhaluje špatné plagiátory.

Tento kop zkrátka neodmyslitelně patří k němu, ačkoli se šířily zvěsti, že jako první zkusil oblouček v soutěžním zápase kdesi na Slovensku jeho kolega v týmu klokanů Štefan „Pišta“ Ivančík. „Já už si nepamatuju, jak to přesně vzniklo, a tu myšlenku mohl mít i někdo jiný,“ připouští Panenka. Nezapírá ani to, že kop pod názvem Vršovický dloubák sám provedl už v československé lize. Světovou slávu mu nalepil ovšem až v Bělehradě. Může být něco úžasnějšího, než takto rozhodnout o titulu evropského šampiona?

Vynález tak patří jednoznačně Panenkovi. „Ptal jsem se, jestli jde nějakým způsobem patentovat, ale není to možné,“ doznává, že neuspěl při snaze otisknout na něj ochrannou známku. Nikdo mu však autorství nebere. Několik let tvrdil, že se kop nazývá Vršovický dloubák, ale do podvědomí fotbalistů vklouzl definitivně jako Panenka. „Tím líp. Aspoň budu mít ve fotbalové historii něco vystaveného, taková moje malá stránka,“ lebedí si. Jeho odhad byl typicky česky přidušený, slavná penalta do síně slávy světového fotbalu neposlala malou stránku, ale namalovala obrovský, nepřehlédnutelný plakát.

A co teprve časopis s názvem Panenka, tedy relikvie, kterou žádný jiný hráč na zeměkouli nemá a snad ani nikdy mít nebude! Založila ho parta nadšenců, vesměs studentů, v Barceloně dne 20. června 2011 k připomínce pětatřicátého výročí bělehradské-

ho kopu. „Předseda spolku, který ho vydává, je původem Holanďan, který se v Katalánsku usadil. A mluví německy,“ pochvaluje si Panenka, že si při setkání mohli popovídat. K názvu časopisu dal souhlas okamžitě. „Panenka se totiž krásně vyslovuje ve všech jazycích,“ vděčí svým předkům za jméno, které snadno vklouzlo do fotbalového světa. Peníze za jeho poskytnutí ovšem žádné nedostal. „Není to komerční záležitost, časopis vychází měsíčně, stojí pět euro, náklad je okolo pěti tisíc výtisků a na fotbal se dívá ze společenské stránky,“ vysvětluje český internacionál, co vzniklo na Pyrenejském poloostrově. Jednotlivá čísla, zatím jich vyšlo přes čtyřicet, pravidelně dostává. „Nechtěli ale utrácet za poštovné každý měsíc, a tak mi pošlou balík jednou ročně,“ chápe snahy vydavatele ušetřit, kde se dá. I na inspirátorovi. „Já jsem rád, že něco takového vychází, je to pro mě velká čest,“ směje se pražský rodák a předstírá, že v knihovně hledá časopisy s názvem Maradona, Crujff, Pelé, Di Stéfano nebo Beckenbauer.

Svou penaltu propaguje dál. V říjnu 2013 navštívil El Clásico, jeden z nejslavnějších klubových soubojů světa, na stadionu Camp Neu. V čem jeho úloha spočívala? „Všechno se odvíjelo od mé penalty. Když už jsem byl v Barceloně, hostitele napadlo, abych největší hvězdy souboje Messiho a Ronalda vyzval, aby se mě pokusili napodobit, protože penalty také kopou. Natočil jsem k tomu malé video, kde ve španělštině říkám, že jsou mistry nad mistry, prostě nejlepší, ale Panenka byl jenom jeden. Ptám se jich, jestli to někdy zkusí,“ odhaluje pozadí cesty do katalánské metropole.

Poučoval největší hvězdy současnosti, rozebíral, kdo má k jeho mistrovství blíž. „Řekl bych Messi, ten je trochu techničtější,“ sází na argentinského štírka. „Ale je to jedno. Ukazovali mi, kolik hráčů si už na to trouflo, a byly mezi nimi velké osobnosti: Zidane, Totti, Ibrahimović, nedávno na evropském šampionátu Pirlo. Kdyby se mezi ně zařadili Messi a Ronaldo, vůbec bych se nedivil,“ dodává.

Následovníci mu nikterak nevadí. „Příliš často to nekopou, je to riziko, musí se to umět,“ vkládá se do adorace s pochybností brankář Viktor. Panenka si však svůj poklad zkorodovat nenechá. „Jsem rád, že to vůbec někdo napodobuje, že ta myšlenka neumřela. A když si vezmu fotbalisty, kteří ji kopli, jsou to ti nejlepší hráči na světě, které jsem právě jmenoval. Není to nádhera?!“

/sh/

MISTŘI POKUTOVÝCH KOPŮ

Na mistrovství Evropy v roce 1968 rozhodl o postupu domácích Italů do finále po bezbrankové remíze se Sovětským svazem los. Hodně krutý způsob, jak přijít o možnost bojovat o evropskou korunu. Vyděšené oči kapitána Alberta Šesternjova o tom ostatně vypovídají více než výmluvně. Ve finále pak Italové zdolali Jugoslávii až v opakovaném zápase, první skočil nerozhodně 1:1. Těmto pokusům, jak stanovit vítěze, však už končilo funkční období. Pro závěrečný turnaj ME 1976 přišla „moderní vymoženost“ – střely ze značky pokutového kopu.

Původně byly určeny pro semifinálové souboje, protože na jejich případné opakování nebyl časový prostor. Československý výběr v nich spatřoval příležitost, jak se dostat přes vynikající Nizozemce, vedené trojnásobným držitelem Zlatého míče pro nejlepšího fotbalistu Evropy Johanem Cruijffem. „Předpokládali jsme, že Holanďany těžko přehrajeme, proto jsme byli na penalty připraveni. Myslím, že oni ne,“ připomněl záložník Antonín Panenka.

Trenér Václav Ježek si tuto šanci dobře uvědomoval a na závěrečném soustředění se penalty nacvičovaly každou vhodnou chvíli. Měl z čeho vybírat, v nominaci bylo několik vyhlášených exekutorů, kteří je ve svých klubech kopali pravidelně: Antonín Panenka za Bohemians, Zdeněk Nehoda za Duklu, Marián Masný za Slovan Bratislava, Karol Dobiaš za Trnavu, Dušan Herda za Slavii, vyhlášený exekutor všech kopů byl i Ladislav Jurkemik z Interu Bratislava, muž s dunivou ranou. Všichni pálili z bílého bodu jako zběsilí. „Penalty jsme trénovali na soustředění v Tatrách, kde se tomu věnovalo hodně času. Byly modelové zápasy, kdy pouštěli do amplionů povzbuzování fanoušků, aby navodili atmosféru. Trénovali jsme to skoro denně,“ přibližuje nácvik Panenka. „Zajímavé bylo, že všechny ty modelové soutěže vyhrál